

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ В ФОРМУВАННІ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Петренко О.О.

заслужений тренер України, співзасновник Української федерації армспорту,
заступник директора з навчально-виховної роботи
Навчально-наукового інституту «Енергетики, електроніки та електромеханіки»,
старший викладач кафедри фізичного виховання

Черкашина В.В.

док-р техн. наук, доцент кафедри передачі електричної енергії

Трегубова О.В.

майстер спорту України, професіонал в галузі електроенергетики, магістр кафедри
фізичного виховання
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
м. Харків, Україна

Вступ. Український соціум потребує ерудованих фахівців у всіх сферах діяльності. Такі фахівці повинні мати високий рівень конкурентоздатності, яка характеризується сукупністю сформованих компетентностей, що дозволять їм ефективно реалізувати інтелектуальний капітал, а також розкрити особистісні, соціальні і професійні якості. До основних ознак конкурентоздатності студентів відноситься мобільність, цілеспрямованість, наполегливість у досягненні мети, здатність робити вибір і приймати відповідальне рішення, орієнтацію на ефективність і якість, творче ставлення до справи, системне бачення проблеми, вміння успішно представляти себе, професійно-моральну і громадянську активність, підприємницьку та математичну компетентність, компетенції в науці, технології та інженерії, а також цифрову компетентність.

За таких умов не слід забувати, що підготовка фахівців технічних спеціальностей відрізняється від підготовки фахівців гуманітарного напрямку. Даній тематиці присвячено ряд робіт видатних науковців-педагогів [1 - 4]. В цих працях достатньо розкрито основні педагогічні аспекти та відмінності, але не в достатній мірі акцентовано увагу на формування у студентів технічних спеціальностей лідерських якостей. Оскільки прояви лідерських рис найбільше виявляються під час фізичної підготовки, яка має місце під час навчального процесу студентів усіх напрямків.

Враховуючи вище наведене й специфіку сприйняття інформації студентами технічних спеціальностей має сенс проаналізувати формування лідерських якостей у студентів даного напрямку навчання.

Мета доповіді. Проаналізувати формування лідерських якостей у спортивній команді, до якої входять студенти технічних спеціальностей.

Основні матеріали дослідження. Спортивна команда представляє собою різновид малочисленої соціальної групи, яка об'єднує людей по загальній соціальній ознаці - відношенням до спорту. Спортивна команда виконує суспільно важливі функції в загальній структурі суспільного поділу праці. До таких функцій належать: оздоровчі, виховні, підготовчі до інших видів діяльності, естетичні, сфера спілкування та ін. [4]

Головним психологічним ефектом малочисленої команди є те, що її члени можуть безпосередньо спілкуватися один з одним, вступати в особисті контакти. У результаті цього в команді окрім функціональних, існують відносини, яким сприяють соціальні умови й вид діяльності, тобто виникає мережа емоційно-психологічних відносин, які тісно переплітаються з діяльними і надають команді нові соціально-психологічні якості [5].

В результаті взаємодії тісного спілкування спортивна команда виступає не тільки як об'єкт управління, але і як суб'єкт діяльності. У цій якості команда може функціонувати,

якщо вона внутрішньо організована і має певний ступінь інтеграції. У результаті самоорганізації в команді встановлюються відносини домінування і підпорядкування, впливу і спрямування. Ці відносини й характеризують лідерство [6].

Саме явище лідерства полягає в тому, що в системі міжособистісних відносин в групі людей висувається один з її членів, який бере на себе функції неформального керівництва. Спортивна команда діє в оточуючому її середовищі, яке впливає на неї певним набором факторів, які можуть відхиляти поведінку команди від обраної траєкторії дії. В таких умовах необхідно враховувати «технічний погляд» на оточуюче членів команди. А враховуючи, що спортивна команда це замкнута система, тому управління нею можливе лише у формі самоврядування. Відомо, що самоврядування в малій групі реалізується лідерами. Лідер - це член групи, який висувається в результаті взаємодії її членів в певній ситуації, сприяє організації та управлінню групою під час досягнення поставленої мети [7].

Інженерна педагогіка досить докладно розглядає каталог якостей лідера. Серед них високий рівень компетентності, статус у групі, здатність до керівництва і т.п. [3]

Спираючись на якісні риси, які повинен обіймати лідер, проведено дослідження лідерства в армспорті. Для цього використовувалися звичайні соціометричні процедури і розрахунки, які прийняті в сучасних дослідженнях. У результаті досліджень виявлено, що деякі члени команд мали високий рівень необхідних лідеру показників, але не були лідерами групи. В той час, як інші члени команди мали низькі показники, але висувалися на роль лідерів.

Враховуючи результати досліджень слідуює, що лідерство в команді армспортсменів доцільно розглядати як соціально необхідний процес самоврядування та координації взаємодій та взаємовідносин між спортсменами. Лідер, як суб'єкт лідерського процесу впливає на «ведених». В свою чергу «ведені» приймають або відкидають ці впливи. Прийняття лідерського впливу проявляється в підпорядкуванні, походженні вказівок, порадам, проханням лідера. Відмова лідерського впливу проявляється в непокорі, незгоді з лідером, ухиленні від виконання його розпоряджень. Вплив лідера в спорті може бути безпосереднім (навіть фізично) й зовні легко фіксуємим, але може мати і приховану форму, бути багаторазово опосередкованим через будь-які фактори, наприклад, через етичні чи моральні норми, що існують у тій чи іншій спортивній команді. У ролі лідера спортивної команди, як показує практика, виступає зазвичай найбільш авторитетний, досвідчений спортсмен. Зустрічаються, однак, команди, які мають у ролі лідерів не найавторитетніших і не найдосвідченіших членів колективу. Можливість брати участь в управлінні спортивною командою у лідерів досить широка. При чому, якщо лідер діє у відповідності з планом і завданнями тренера, то досягається, як правило, максимальний позитивний ефект в організації та координації спільних зусиль членів команди. Іноді між офіційним керівником (тренером) і лідером не виникає повної згоди або встановлюється непорозуміння. Це може призвести до певної дезорганізації й порушення процесів управління в команді. У такій ситуації тренеру не завжди вдається відразу знайти оптимальний спосіб управління командою.

Аналіз керівних дій лідера з врахуванням специфіки його основної підготовки (технічну спеціальність) дозволяє виділити три найбільш важливі узагальнені функції лідерства: організаційну, інформаційну та виховну.

Організаційна функція лідера полягає у виробленні загальнокомандних цілей, розробці планів реалізації зусиль всіх членів команди для досягнення поставлених цілей. Ця функція потребує чітких формулювань, що більш властиво студенту, який має технічну підготовку тому, що необхідно формулювати вказівки, які направляють і прискорюють або закріплюють певні дії товаришів по команді: «Кидок», «Блок», «Стояти!», «Швидше!», «На мене!» в т.п. У ряді випадків лідер свідомо тимчасово поступається своїми функціями одному зі спортсменів, який являється студентом гуманітарної підготовки. Тому, що він може сформулювати необхідні вказівки більш толерантно. Таким підходом лідер організує та спрямовує зусилля членів команди на здійснення тактичної комбінації.

Інформаційна функція лідера припускає, що лідер є центром обміну інформацією в команді. Він повідомляє спортсменам інформацію про поточні завдання команди, способи їх вирішення, розподіленні функцій, очікувані результати і т.п. Ця функція зводиться до налагодження та підтримання на оптимальному рівні обміну інформацією між спортсменами, виходячи з тактичного задуму і виконуваної комбінації. Лідер повідомляє відомості про заміни і переміщення в своїй команді і в команді суперників, інформує про час, поточний рахунок, очікувані дії противників. Ця якість лідера потребує чіткого фокусування на пріоритетний акцент, що добре розвивається у студентів під час навчання технічних наук.

Виховна функція лідера передбачає зусилля лідера для розвитку у членів команди почуття товариства, особистої відповідальності, поваги до соціальних норм і вимог, дисциплінованості, зібраності, надійності та інших суспільно значимих характеристик поведінки. Ця функція здійснюється лідером головним чином не на змаганнях, а в умовах тренувальних занять і відпочинку. В період змагань виховні дії лідера обмежені оціночними судженнями: «Правильно!», «Молодець!», «Куди дивишся?!», «Що робиш?» і т.п. Їх зміст і емоційне забарвлення служать ефективним засобом закріплення правильних форм спортивної поведінки та усунення помилок.

Сукупність вищеперерахованих лідерських якостей, які притаманні студентам технічних спеціальностей, дозволяє покращити ефективність тренувальних занять і впливати на результати змагань спортивної команди.

Висновок. Проаналізовано формування лідерських якостей під час підготовки спортсменів, розкрито функції лідера і їх ефективність у спортивній команді студентів технічних спеціальностей на прикладі армспорту.

Список літератури:

1. Андрущенко В.П. Педагогіка вищої школи: підручник / [В.П. Андрущенко, І.Д. Бех, І.С. Волощук, Н.В. Гузій, Н.М. Дем'яненко та ін.] АПН України; Інститут вищої освіти / В.Г. Кремень (ред.). – К.: Педагогічна думка, 2009. – 256с.
2. Сергеев С.Ф. Инженерная психология и эргономика: Учебное пособие. М.: НИИ школьных технологий, 2008.- 176 с.
3. Melecinek A. Engineering pedagogy. The practice of transferring technical knowledge. М.: MADI (TU), 1998.- 185 р.
4. Кричевський Р.Л., Рижак М.М. Психологія керівництва та лідерства в спортивному колективі. - М.: Изд-во МГУ, 1985. - 224 с.
5. Коломейцев Ю.А. Взаємовідносини у спортивній команді. - М.: Фізкультура і спорт, 1984.- 128 с.
6. Джамгаров Т.Т., Румянцева В.І. Лідерство в спорті. - М.: Фізкультура і спорт, 1983.- 80 с.
7. Топишев О.П. Теорія і практика лідерства в спортивній команді // Збірник праць вчених РГАФК. - М. - 2000. - С.144-149.